

Wykładnia kanonu 2339

Przystępując do wykładni kanonu 2339 pragnę na wstępie wyjaśnić pojęcie pogrzebu kościelnego.

Kanon 1204 podaje jasną definicję: „sepultura ecclesiastica consistit in cadaveris translatione ad ecclesiam, exsequiis super illud in eadem celebratis, illius depositione in loco legitime deputato fidelibus defunctis condendis“.

Określenie to, jak widzimy, obejmuje całokształt czynności liturgicznych, które powinno się zachowywać przy chowaniu wiernych zmarłych. Czynności te, zgodnie z powyższym kanonem i brzmieniem tytułu cap. II traktującego o pogrzebie kościelnym, składają się z trzech części:

- 1) przeniesienia zwłok zmarłego do kościoła,
- 2) odprawienia obrzędów żałobnych i
- 3) złożenia zwłok na miejscu na ten cel przeznaczonym.

Prawo kanonicze nakłada bardzo wyraźny obowiązek odprawiania nabożeństwa pogrzebowego za wiernych zmarłych, jak to wynika z kanonu 1215 — „jeżeli nie sprzeciwia się żadna ważna przyczyna, zwłoki wiernych zmarłych, zanim zostaną pochowane, powinny być przeniesione z miejsca, na którym znajdują się, do kościoła, gdzie ma być odprawione nabożeństwo pogrzebowe przez księgi liturgiczne przepisane“. Obowiązek ten jest ścisły, jak to widać ze słów przytoczonego kanonu: „nisi gravis causa obstat...“.

Ważną przyczyną zwalniającą od tego obowiązku będzie rozporządzenie świeckie, które nakazuje przenieść zwłoki bezpośrednio z domu na cmentarz, albo, jeżeli w poszczególnym wypadku konieczność zmusza do tego, np. podczas epidemii przepisy władzy sanitarnej, nakazują przeniesienie zwłok z miejsca zgonu bezpośrednio na cmentarz, albo wreszcie, jeżeli cmentarz, na którym zwłoki mają być pochowane, jest zbyt oddalony od kościoła. Mogą jeszcze zajść przyczyny usprawiedliwiające nie stosowanie się do przepisów kanonu 1215 w czasie wojny.

Poza tymi wypadkami i im podobnymi, zwyczaj przenoszenia zwłok z domu bezpośrednio na cmentarz, który w wielu diecezjach jest przyjęty, wprowadzony względami na wygodę i mniejszą pracę księży, powinien być zniesiony, jako nadużycie, jak to orzekła Kongregacja Obrzędów dnia 21 kwietnia 1873 r.¹, nawołująca ordynariuszów, by taki zwyczaj skasowali: „ac Ritualis Romani praescriptiones instaurare: ut, quoad fieri potest, fidelium cadavera ad ecclesiam deferantur pro exsequiis celebrandis“.

Po wprowadzeniu zwyczaju używania pojazdu konnego (karawanu)

¹ Coll. Auth. III, n. 3291, (30).

lub mechanicznego (samochodu) do przewożenia zmarłych na cmentarz. Kongregacja Obrzędów orzekła dnia 15 lipca 1876 r.²: „Ecclesiae ritum iubere fidelium cadavera, ut eumque deferuntur sive ad ecclesiam sive ad coemeterium, semper a sacerdote esse associanda“³.

W poszukiwaniu niejednokrotnie błahych powodów, by ominąć nakazy kanonu 1215 budziły się różne wątpliwości i wysuwano różne pytania. Wystosowano np. do Komisji do autentycznego tłumaczenia kanonów Kodeksu pytanie, czy niebezpieczeństwo ogólnego niezadowolenia ze strony wiernych lub kleru stanowi według kanonu 1215 ważną przyczynę, zwalniającą od przeniesienia zwłok wiernych z domu do kościoła w celu odprawienia nabożeństwa pogrzebowego? Komisja na pytanie to odpowiedziała negatywnie⁴, przy czym wyraźnie potępiła zwyczaj nieprzenoszenia ciał zmarłych, przed złożeniem ich do grobu, z miejsca na którym znajdują się — do kościoła⁵.

W wypadku, jeśli przeniesienie zwłok do kościoła nie może nastąpić z ważnych przyczyn, które wyżej podałem, wówczas ceremonie i modlitwy przepisane rytuałem rzymskim powinny być odprawione. Twierdzenie to opieramy na odpowiedzi Kongregacji Obrzędów, udzielonej dnia 28 lutego 1920 r. kardynałowi arcybiskupowi z Rio de Janeiro:

1. „Należy zachować, o ile możności, rytuał rzymski — tit. VI, c. III Exsequiarum Ordo i kanon 1215 Kod. Kan.“.
2. Rodzina zmarłego powinna być powiadomiona, że nabożeństwo pogrzebowe ze mszą egzekwialną może być odprawione także w obecności moralnej nieboszczyka, według rubryk i dekretów“⁶.

Najbardziej zaś przekonywującym winno być orzeczenie Kongregacji Soborowej „Lex canonica districte iubet omnes baptisatos sepultura ecclesiastica donandos esse, nisi eadem a iure expresse priventur, ita quidem ut fideles christiani, quamvis renuntiare possint ecclesiasticae sepulturae cum pompa faciendae tamen omnem sepulturam ecclesiasticam pro suo arbitrio nullatenus excludere valeant. Agitur sane de iure publico, quod ex privatorum voluntate nequaquam mutari potest“⁷.

Wśród wielu autorów-kanonistów pozytywne stanowisko zajmują, idąc ściśle za Kodeksem Berutti⁸, Coronata⁹, Wernz-Vi-

² Coll. Auth. III, n. 3291, (30).

³ Berutti, *Institutiones Iuris Canonici*, vol. IV, n. 37, p. 122, uzasadnia to zdanie następująco: „processione enim proprie liturgica fieri debet duplex praefata translatio defunctorum, sicut et propria functio sacra est celebratio exequiarum in ecclesia“.

⁴ A. A. S., XI (1919), 479, n. 15.

⁵ Com. Pont. Interpr. Cod., 16 Oct. 1919 (A. A. S., XI (1919), j. w.).

⁶ A. A. S., l. XII, (1920) 128.

⁷ A. A. S., XVI (1924), 189.

⁸ Berutti, l. c., IV, n. 37, (122).

⁹ Coronata, *Institutiones Iuris Canonici*, II, n. 789.

dal¹⁰ i inni. Innego zdania jest Vermeersch-Creusen i Noldin.

Vermeersch-Creusen twierdzi, że pod pojęciem pogrzebu kościelnego rozumie się w kanonie 2339 samo złożenie zmarłego na wyznaczonym dla wiernych miejscu, chociaż bez żadnego rytu. Noldin uważa, że pojęcie pogrzebu według kanonu 1204 jest pojęciem w najściślejszym tego słowa znaczeniu i nie może mieć zastosowania do omawianego przez nas kanonu, gdyż, jak twierdzi: „Sepultura ecclesiastica secundum can. 1204 consistit in cadaveris translatione ad ecclesiam, exsequiis super illud in eadem celebratis, illius depositione in loco legitime deputato fidelibus defunctis condensis. Haec verba, ut dent sepulturae ecclesiasticae notionem sensu strictissimo et perfectissimo non tamen omnia huius descriptionis elementa videntur esse necessaria, ut habeatur vera et proprie dicta sepultura ecclesiastica circa quam versetur haec excommunicatio, sed standum esse videtur explicationibus veterum auctorum. Secundum has autem sepultura ecclesiastica habetur, si defunctus deponitur in loco sacro et ritu sacro; immo etsi deponatur sine ritu sacro, dummodo id fiat in loco sacro, iam incurritur censura; at non incurritur, si sepeliatur ritu sacro in loco profano. Locus sacer autem non tantum coemeterium benedictum intelligendus videtur sed etiam tumulus benedictus in coemeterio non benedicto. Si omnia elementa, quae habet c. 1204, simul requirerentur ad sepulturam ecclesiasticam, sequeretur quod in regionibus, ubi a legibus civilibus prohibetur cadaveris translatio ad ecclesiam, non habetur vera et propria dicta sepultura ecclesiastica, quod affirmare absenum videtur. Cum tamen plures auctores tenent sententiam, requiriri, ut incurratur censura c. 2339, sepulturam eccles. sensu strictissimo cum omnibus elementis can. 1204 simul sumptis — quamvis nobis talis sententia non probetur — videtur dicendum esse, donec ab auctoritate ecclesiastica quaestio decidatur practice non incurri excommunicationem nisi in casu adsit sepultura ecclesiastica sensu strictissimo“.

Argument Noldina uważam za słaby i nieistotny, gdyż, jak wyżej wykazałem, skoro nie może być z ważnych przyczyn przeprowadzony całkowity pogrzeb kościelny, to oczywiście, że pogrzebem nazwiemy i samo pochowanie na świętym miejscu według rubryk Rytuału Rzymskiego i do takiego pogrzebu również będzie miał zastosowanie kanon 2339. Pogrzeb bowiem odbyty w formie skróconej dla wygody rodziny zmarłego, czy księdza, — jest również pogrzebem. I chociaż taką praktyka jest nadużyciem i jest niezgodna z prawem kanoniczym, jak i orzeczeniami Kongregacji i rubrykami Rytuału Rzymskiego, — musimy ten obrzęd nazwać również sepultura ecclesiastica, którą to nazwę mamy i w kan. 2339.

¹⁰ Wernz-Vidal, *Ius Canonicum*, IV, n. 577.

Kanon 2339 przewiduje podwójne przestępstwo i podwójną karę jako konsekwencje takiego przestępstwa:

1° polecenie, zmuszanie do odprawienia pogrzebu kościelnego i

2° dobrowolne odprawienie pogrzebu kościelnego tym osobom, którym na podstawie kan. 1240 pogrzeb chrześcijański nie przysługuje.

Pierwszego rodzaju przestępstwa dopuszczają się zatem ci „co ośmielają się polecać lub zmuszać do odprawiania pogrzebu kościelnego dla niewiernych, apostatów od wiary, heretyków, schizmatyków lub innych, bądź ekskomunikowanych, bądź dotkniętych interdyktem wbrew przepisowi kanonu 1240 § 1; wpadają oni w ekskomunikę latae sententiae nikomu nie zastrzeżoną“. Kara ta istniała już przed kodeksem. Kodeks ją pod jednym względem złagodził, a pod drugim zaostrzył. Pius IX w Konstytucji swojej „*Apostolicae Sedis*“¹¹ ogłosił, że w ekskomunikę latae sententiae nikomu nie zastrzeżoną wpadają ci, którzy polecają lub zmuszają do odprawienia pogrzebu kościelnego dla heretyków notorycznych, albo z imienia ekskomunikowanych, lub dotkniętych interdyktem. Nie mamy w tej konstytucji wzmianki o *ausus fuerit*, które mocno złagodzi ten przepis. Obostrzenie wprowadza Kodeks przez włączenie do kanonu niewiernych, apostatów od wiary i schizmatyków, których Konstytucja „*Apostolicae Sedis*“ nie obejmowała.

Ks. WŁADYSŁAW SZAFRAŃSKI

Egzamin przedślubny w praktyce duszpasterskiej

Jest rzeczą powszechnie znaną, iż w ostatnich latach wzrosła niepomniernie w Sądach Kościelnych liczba spraw o uznanie nieważności małżeństwa.

Jesteśmy świadkami wszyscy wielu małżeństw zupełnie rozbitych, a przynajmniej nieszczęśliwych. Liczba małżeństw i nawet rodzin katolickich, które „rozleciały się“ niedługo po ślubie wcale się nie zmniejsza, owszem w pewnych szczególnie środowiskach daje się zauważyć nawet poważny wzrost liczby małżeństw nieszczęśliwych.

Jedną z przyczyn tego smutnego nad wyraz zjawiska jest niewątpliwie niedbale a przynajmniej nienależycie przeprowadzany egzamin przedślubny.

Na doniosłość egzaminu przedślubnego zwróciła szczególniejszą uwagę Stolica Apostolska w specjalnej Instrukcji „*Sacrosanctum*“ z roku

¹¹ *Fontes*, III, n. 552 „*mandantes seu cogentes tradi sepulturae ecclesiasticae haereticos notorios aut nominatim excommunicatos vel interdictos*“.